

Mr Dušan Bandić i Mr Radomir Rakić

RAD ISTRAŽIVAČKE ZAJEDNICE STUDENATA ETNOLOGIJE
FILOZOFSKOG FAKULTETA U BEOGRADU^x

I

Još u toku školske 1972/1973. godine zapaženo je da jedan deo studenata Odeljenja za etnologiju pokazuju primerno interesovanje za izvesne oblike naučnoistraživačkog rada. Kako je ovo interesovanje u velikoj meri prelazilo okvire redovnog nastavnog programa, ukazala se potreba za novijim formama nastavne delatnosti, koje bi pomogle mladim entuzijastima da prebrode sve one teškoće koje prate početnika pri njegovim prvim istraživanjima. Ova potreba bila je utoliko veća što se i redovna nastava odvijala u veoma teškim uslovima: čitaonica nije mogla da primi više od desetak studenata, biblioteka je bila raseljena, nedostajala su materijalna sredstva za obavljanje terenske prakse, itd.

Bilo je, dakle, neophodno pokrenuti akciju koja bi - u tako teškim okolnostima - doprinela udruživanju zainteresovanih studenata i omogućila im da detaljnije upoznaju osnovne probleme naučnoistraživačkog rada, a posebno praktičnog rada na terenu. Ideja o mogućnosti pokretanja jedne takve akcije začeta je u razgovoru asistenata Odeljenja za etnologiju Radomira Rakića i Dušana Bandića sa manjom grupom u to vreme najaktivnijih studenata. Međutim, od tog razgovora pa do formiranja odgovarajuće organizacione strukture prošlo je neko vreme. Ideja je sazrevala postepeno u mnogim razgovorima i diskusijama, neophodnim proveravanjem i konstruktivnom kritikom. Tako je do "zvaničnog" konstitucionog skupa došlo tek 18. aprila 1973. godine.

II

Na ovom skupu, kome je prisustvovalo oko 30 studenata, cela akcija je dobila ime koje i danas nosi - "Istraživačka zajednica mladih etnologa". Na istom skupu usvojen je i Poslovnik zajednice, u stvari neka vrsta njenog statuta, u kome su bili formulisani osnovni principi njenog ustrojstva i delovanja. U Poslovniku je Istraživačka zajednica okarakterisana kao "samoinicijativna, dobrovoljna, samoupravna zajednica studenata i zainteresovanih nastavnika i asistenata Odeljenja za etnologiju Filozofskog fakulteta", čija se delatnost odvija u okviru Odeljenja, kao poseban vid njegove nastavno-preklične i studijske aktivnosti a u skladu sa njegovim nastavnim planom i programom.

Na proklamovanim principima, koji su još uvek na snazi, Istraživačka zajednica je zasnovala organizaciju svoga rada. Kao samoupravna zajednica, ona nema fiksirano, izabrano rukovodno telo. Njen glavni samoupravni organ je skup istraživača. To je x) U radu je prikazana delatnost istraživačke zajednice do 1975. godine. Pošto su u međuvremenu na Odeljenju za etnologiju poboljšani uslovi rada, istraživačka zajednica je zamenjena drugim oblicima nastave i vannastavne aktivnosti.

skup svih njenih članova, odnosno skup svih prisutnih na unapred zakazanom sastanku, ukoliko mu prisustvuju dve trećine od ukupnog članstva. Punovažne su samo one odluke koje su donesene dvotrećinskom većinom prisutnih članova.

Skupom rukovodi predsednik sastanka, koji se bira na smenu. Njegov mandat ističe već na sledećem skupu. U međuvremenu, on je dužan da se brine o tekućim aktivnostima Istraživačke zajednice, uključujući i sazivanje sledećeg sastanka. Po istom principu se biraju i zapisničari, koji unose u zapisnik glavne misli, predloge i zaključke usvojene u toku diskusije.

Naravno, Istraživačka zajednica ima i sektor konkretnog istraživanja, prema projektu koji je u tom trenutku predmet njene delatnosti. O toku istraživanja na pojedinim projektima brinu se sekretari projekata, koji su ujedno i jedini stalni funkcioneri.

III

Konkretna istraživanja Zajednice bila su prethodno motivisana njenim osnovnim zadatkom -- da zainteresovani studenti upoznaju sve faze procesa jednog istraživačkog rada na polju etnologije: počev od izbora problematike i teme, preko njenog formulisanja, razrade naučnog instrumentarijuma, stvaranja osnovne koncepcije i metodologije, prikupljanja i sređivanja etnološke građe, sve do uobičajenja zaključaka i izrade studije u celini.

U skladu sa takvim intencijama, opredelili smo se za rad na realizovanju jednog većeg projekta što je, po našem mišljenju, bio pogodan način upoznavanja sa tokom etnološkog istraživanja. Rad na projektu je kolektivan, uz učešće svih članova Istraživačke zajednice. Izabrana je tema Proučavanje posleratnih preobražaja narodnog života i kulture u Srbiji. Za jednu ovakvu temu odlučili smo se iz više razloga.

1) - Njom je obuhvaćena veoma široka problematika, koja pruža mogućnost da se, sa određenog aspekta, sagledaju sve važnije pojave i procesi u narodnom životu i kulturi.

2) - Pitanja posleratnih preobražaja u našem narodu poslednjih godina sve više ulaze u središte interesovanja naše etnologije. (Dovoljno je podsetiti se na kolektivna istraživanja Etnografskog instituta SANU u vezi sa projektom praćenja savremenih promena u Srbiji, kao i na rad saradnika Odeljenja za etnologiju na proučavanju savremenih promena i stvaranja lokalnih karakteristika u šumadijskom selu Partizani.) Preuzimanjem ovakve teme, Istraživačka zajednica se, u granicama svojih mogućnosti, uklopila u tokove naše etnološke misli.

3) - Njena savremenost, odnosno aktuelnost, pored pe dagoškog i naučnoistraživačkog, ima još i društveni značaj, što je otvaralo perspektivu saradnje sa kulturnim i društvenim ustanovama i organizacijama različitih profila.

4) - Jedan od najznačajnijih momenata pri opredeljivanju bilo je izuzetno interesovanje koje su studenti pokazivali

za navedenu problematiku.

Predviđeno je da ispitivanja u vezi sa pomenutim projektom budu izvršena u većem broju naselja, jer je on zamišljen kao dugoročna akcija, kojom bi bilo obuhvaćeno više generacija studenata. Posle razrade osnovne koncepcije Projekta i razmatranja osnovnih principa metodologije istraživanja, pristupilo se izradi odgovarajućeg upitnika. Za tu svrhu korišćena su već postojeća uputstva i upitnici za proučavanje narodnog života i kulture, počevši od onih opštih, kojima je obuhvaćena cela problematika (uputstva J. Erdeljanovića, J. Erdeljanovića i M. Filipovića, upitnik Etnološkog atlasa Jugoslavije, itd.) pa do specijalnih, koji su nam bili dostupni. Međutim, sam predmet proučavanja nametnuo je potrebu razrade jednog, u suštini, novog upitnika. Na njegovoj izradi, pod rukovodstvom asistenata, radili su svi članovi Istraživačke zajednice, koji su, prema temama, bili podeljeni u manje grupe. Kao rezultat ovog rada pojavio se upitnik kojim su, kroz više od 250 pitanja, bile obuhvaćene sve važnije oblasti narodnog života i kulture: opšti podaci o mestu, stanovništvo, naselje, kuća i okućnica, privreda, saobraćaj i transport, robna razmena, ishrana, nošnja, društvena struktura i društveni život, običaji, verovanja, znanja, zabave i umetničko ispoljavanje. Pri sastavljanju pitanja vodilo se računa da budu zastupljena oba aspekta narodnog života i kulture - statički i dinamički - odnosno njegova struktura i njegovo funkcionisanje.

Širina problematike je zahtevala poznavanje mnogih pitanja. Stoga je članovima Zajednice preporučena odgovarajuća literatura. Određeni su referenti, koji su na radnim sastancima čitali prikaze najvažnijih radova iz te oblasti.

Za početak istraživanja izabrano je selo Zuce u okolini Beograda. Ovo selo se ubraja u tzv. "prigradska naselja", koja se nalaze pod snažnim uticajem urbane, civilizacijske kulture, pa su i promene u njemu intenzivnije, vidljivije, samim tim i pogodnije za istraživanje. Ne manje važan momenat pri izboru ovog naselja za istraživački punkt bila je i njegova blizina Beogradu. Tako je odlazak na teren zahtevao minimalan utrošak materijalnih sredstava, što je bila veoma značajna okolnost ako se ima u vidu da je u to vreme Istraživačka zajednica bila lišena na kakve finansijske pomoći sa strane, upućena isključivo na mali doprinos koji su njeni članovi davali iz svog džepa.

Odziv studenata bio je veliki. U svakom pojedinom odlasku na teren, a njih je bilo više, učestvovalo je 15 do 30 studenata. Među njima je bilo i onih koji nisu bili učlanjeni u Istraživačku zajednicu. Građa na terenu prikupljena je metodom opservacije i intervjua, na osnovu izrađenog upitnika. Osim toga, prikupljeno je i dosta ilustrativnog materijala (fotografija, skica, crteža), kao i podaci iz literature i statističkih publikacija.

Prikupljena građa je sređivana po grupama. Zacrtačena u manje tematske celine, ona je izlagana na radnim sastancima, gde je, kroz diskusiju, dobijala manje-više konačan oblik. Tako je kolektivnim naporima prikupljeni materijal uobličan u manju

monografiju sela Zuce (naravno, sa naročitim akcentom na njegovom posleratnom preobražaju).

Pošto je, dobijanjem finalnog proizvoda - monografije - rad na proučavanju Zuca završen, započeto je prikupljanje građe u Leštanima, takođe prigradskom naselju u okolini Beograda. Do danas su članovi Istraživačke zajednice tri puta posetili ovo selo.

Pomenuti projekat je najvažnija delatnost Istraživačke zajednice, ali ne i jedina. U toku ove godine Zajednica je svoja istraživanja proširila i na neke druge oblasti. Nedavno su formirana tri ogranka:

- 1) - ogranak za prigradsku etnologiju, u čijim okvirima se nastavlja rad na već započetom projektu;
- 2) - ogranak za gradsku etnologiju;
- 3) - ogranak za stvaranje jedne male eksperimentalne etnološke enciklopedije.

Ova diferencijacija predstavlja pokušaj da se proširi krug interesovanja članova Istraživačke zajednice i da im se pruže mogućnosti opredeljivanja prema ličnim sklonostima. Svakom članu je omogućeno da učestvuje u radu izabranog ogranka a, ako to želi, može da bude i član sve tri sekcije. Rad po ograncima još uvek je u začetku, mada je njegova koncepcija u osnovnim crtama razrađena.

IV

Istraživačka zajednica se nije zadovoljila samo radom u internim okvirima. Uvek je bila prisutna želja njenih članova da na širim skupovima istupe sa svojim rezultatima ili, bar, da pruže obaveštenja o svom radu. Tako su članovi Zajednice Ljubiša Stojanović, Vilma Španić i Vera Stanisavljević-Rakić učestvovali 1974. godine na savetovanju na Jastrepcu, sa referatom Etnološko istraživanje jednog beogradskog sela u kome su, naravno u sažetom obliku, izloženi rezultati pomenutog terenskog istraživanja Zajednice u Zucu kraj Beograda. I na ovom skupu članovi Istraživačke zajednice istupaju sa izveštajem o svom ispitivanju na terenu u okolini Valjeva.

Od samog početka su u Istraživačkoj zajednici razmatrane mogućnosti saradnje sa naučnim, kulturnim i društvenim ustanovama i organizacijama. Takva saradnja se u raznim oblicima i ostvaruje. Članovi Zajednice će, na primer, učestvovati u akciji "Selu u pohode", koju organizuje Kulturno-prosvetna zajednica grada Beograda. Naime, Istraživačkoj zajednici je ponuđeno da izvrši ispitivanja posleratnih preobražaja u narodnom životu i kulturi šest naselja u okolini Beograda, prema upitniku Projekta i da, uz odgovarajuću materijalnu nadoknadu, ovu društvenu organizaciju upozna sa postignutim rezultatima. Prema dogovoru sa Etnografskim muzejem u Beogradu, preko njegovog zastupnika za Etnološki atlas Jugoslavije, članovi Zajednice će se uključiti i u terenska istraživanja Atlasa, popunjavajući odgovarajuće upitnike u nekim

selima u okolini Beograda. Najzad, kao što je već rečeno, na poziv valjevskog društva istraživača "Vladimir Mandić-Manda", četiri člana Istraživačke zajednice su uzeli učešća u njihovim ispitivanjima sela Bačevci u okolini Valjeva.

Ovom prilikom ne treba zaboraviti ni pomoć koju je Zajednica dobila od Etnografskog instituta SANU. Imajući u vidu korist jedne ovakve akcije, kao i teške materijalne uslove pod kojima se ona odvija, pomenuta ustanova je, iz svojih skromnih sredstava, odvojila određenu sumu i stavila je Istraživačkoj zajednici na raspolaganje. Time je Zajednica od Etnografskog instituta SANU dobila ne samo finansijsku već i značajnu moralnu podršku.

Svojim dosadašnjim radom i postignutim rezultatima Istraživačka zajednica je skrenula na sebe i pažnju javnih sredstava za informisanje. Tako je, na primer, o njenom radu bilo govora u emisiji "Index 202" na programu stanice Beograd 202, a posvećen joj je i jedan opsežniji (doduše, ponešto senzacionalistički intoniran) članak u dnevnom listu "Borba".

Iz svega što je rečeno može se zapaziti da je Istraživačka zajednica, u toku svog trogodišnjeg razvoja, postigla značajne rezultate. Međutim, u ovom trenutku je teško reći u kojoj su meri ostvareni njeni osnovni ciljevi. U kojoj meri se kod njenih članova razvio smisao za samostalnu naučnoistraživačku delatnost, za kolektivni rad, za učešće u samoupravljanju, to će pokazati godine koje dolaze, kada će, nadajmo se, bar neki od njih nastaviti svoja istraživanja radeći u etnološkim ili srodnim ustanovama.